

Haraszthy Lacit föl vitték a veszprémi gymnasiumba, mivel a nagybátyja: Haraszthy Boldizsár azt tartotta, hogy nem nőhet föl a diák igazi virtusban, ha csak a veszprémi pompás, egészséges bakonyi levegővel egy pár esztendeig nem táplálkozik. Mert hát a Mátra levegője csak suvix a Bakonyéhoz képest.

Haraszthy Boldizsárra pedig hallgatni kellett a családi tanácsban, mivel hogy agglegény volt és huszezer hold birtok nézett ki utána.

Mikor a kis Lacika a csákányi iskolában mért tudományokat mind fölemész- tette, akkor az édes apja: Haraszthy Pál, egybehívta familiáris sessióra a család nagykorú tagjait és kijelentette, hogy a legközelebbi esztendő fordulópontot képez Lacika életében, mivel hogy gymnasiumba kell vinni. Erre nézve kéri a családta- gok véleményét.

Rendkívül élénk pädagogiai vita fejlődött ki erre a családtagok között, mert a Haraszthyak mind született pädagogusok voltak.

Keszthely, Kanizsa, Kaposvár körül forgott a vita s bizony mondom; nem esett volna minden tanulás nélkül, ha az egyes gymnasiumok tanári testületének tagjai úgy egerekül végig hallgathatták volna a vitát, mely az egyes intézetek előnyeit, hátrányait nagy és fontos pädagogiai elvek színvonaláról bírálta.

Az öreg Haraszthy Boldizsár csak hallgatott és nagyokat szippantott ősi tajtékpí- pájából, mintha a vita őt egy cseppet sem érdekelné. Hanem aztán mikor végre a családi tanács főleg az egészségi szempontok mérlegelésével Nagy-Kanizsa mellett megresztált, - akkor az öreg nagyot köhintett és azt mondta:

- Na hát pedig nem megy Nagy-Kanizsára!

- Hát hová? - kérdezték mind egyhatású bámulattal.

- Hová? Hát Veszprémbe. Ha már egészségről van szó, akkor én azt mondom, hogy a bakonyi levegőnek nincs párja. Kicsit goromba, különösen télen, de egész- séges, edző. Aki kiállja, abból lesz ember. A veszprémi kő vasat nevel. Én pedig azt akarom, hogy ebből a Laci gyerekből vasember váljék. Ez az én akaratom.

Az öreg Haraszthy Bódi olyan ember volt, hogy mikor valamire azt mondta: „ez az én akaratom” – és még valaki mást akart, akkor minden további meddő vita ki- zárásával nyomban ütött. Ököllet, vagy pipaszárral, ahogy a helyzet magával hozta.

A familiáris sessio meg is hajolt előtte nagy tisztelettel.

Hát jól van, elviszik a kis Lacikát Veszprémbe. Bódi bácsi is ott nevelkedett. Legyen belőle is olyan derék tagbaszakadt ember.

El is vitték.

Meg is hozták.

Nagy örömmel vitte a kis diák az eminens bizonyítványt Bódi bácsihoz, mivel hogy a bucsuzáskor kis kocsí, pony ló forgott szóban ha...

E mögött a „ha” mögött semmi más föltétel nem lappanghatott, mint csupán az eminens bizonyítvány.

Nos hát ez megvan.

A kis Laci önérzetesen nyújtotta át Bódi bátyjának a bizonyítványt.

Az öreg csak belepillantott a bizonyítványba, aztán félretette és magához vonta Lacikát.

- Na hadd lássalak. Fogott-e rajtad az a pompás bakonyi levegő? Egy kicsit pápistaszinben vagy. Nekem majd kicsattant a képem, mikor az első esztendőben, mint végzett patvaristát, hazahoztak. Játszottál-e métást a gulyadombon? Viseltek-e törökháborút a Táborálláson? Voltak-e parittyaháborúk? Hát vasárnap délutánonként csatáztatok-e a vásárálláson az inasokkal? He? Na beszélj hát, kutya meg a lánca! Látod ezt a sebhelyet itt a homlokom balfelén. Ezt egy parittyaháborúban kaptam. Büszkébb voltam rá, mint a katona érdemjelére. Neked még nincs ugy-e ilyen? Na majd lesz. Bizonyosan lesz, ha igazi Haraszthy vér buzog ereidben. De én nagyon félek, hogy szegény öreg apádra: a híres Haraszthy Lászlóra ütöttél. Az is ilyen gyöngéhúsú, nyápic gyerek volt; mindig tanult, mindig olvasott; huszonnégy éves korában már olyan beszédeket tartott a vármegyén, hogy élemedett, okos embereknek megállt a szeme szája. De mit használt, ha 30 éves korában már eltemettük. Örökké a könyveket bujta, azok mérgezték meg egészségét, azok ölték meg. Mentül többebb sebhelyet édes kis fiam és mentül kevesebb eminenciát!

Mindezekből Haraszthy Lacika megértette, hogy ő erősen mögötte marad annak a családi virtusnak, amit az iskolai könyvek nem tárgyalnak, hanem aminek benne kell lenni a vérben, a meg nem romlott Haraszthy erekben.

Haraszthy Boldizsár a legközelebb tartott familiáris session ki is fejezte aggodalmát, hogy ő nagyon kevésbé bíz a Laci gyerekben. Hazahozta a sok ebadta eminenciát, de azokról a dolgokról, amik a tulajdonképpeni virtust adják, hallgat, nem tud semmit. Végre egészen mérgesen fordult Haraszthy Pálhoz:

- Csak nem akarod elpusztítani ezt az egyetlen fiadat? Talán kivesszen a Haraszthy név? Erős, egészséges ivadéokra van szükségünk. Inkább liggjen, loggjon az osztályokban; csak ússza át imigy, amugy a gymnasiumot, de legyen benne igazi Haraszthy virtus. Ez az én akaratom.

A következő esztendőben azután Haraszthy Pali nem merte hazavinni Lacinak eminens bizonyítványát, hanem elpanaszolván ügyét baját az osztályfőnöknek, ez

nagyot kacagott Bódi bácsi ősi virtus szeretetén, állított ki egy külön bizonyítványt a Bódi bácsi gusztusa szerint csupa sulficiensekkel; „ad notandum” pedig oda írta, hogy ezen feltűnő hanyatlás oka a folytonos parittyá és gerundium háborukban van.

Mikor ezt a bizonyítványt Haraszthy Boldizsár átolvasta, el kezdett kacagni, hogy csak úgy hullottak két szeméből a könnycseppek. Magához ölelte ragyogó arccal a legifjabb Haraszthyt, mint egy agg Simeon, aki látta az Üdvözítőt.

- Aztán hol csatáztatok, te kópé? Tudod, mi hogyan kerítettünk az én diák koromban? Egyik csapat végig húzódott a temető hegyen, a másik csapat a Jeruzsálemhegyen, aztán a Kupa völgyön átszökdelve, a Gulya dombon elül hátul parittyatűzbe fogtuk az ellenséget: az inas sereget. Sokszor elkergettük őket a zsidócsárdáig is, át a pápai országutnak. Hahaha! hogy futottak a gyáva kölykek! Na, mondd el, ti hogyan úztétek az ellenséget? Kaptál-e sebet? Nem látom nyomát a csatáknak.

- Te valóságos Achilles vagy, nem fog rajtad a kő. Na beszélj! Mondd el a legutolsó csatákat! Bizonyítványosztás után, hol lestek rátok az inasok? Hogyan ütköztetek meg? Hah, ilyenkor iszonyu elszántan harcol a diák, mikor már kezében van a bizonyítvány! Hány verte be a fejét? Hát a kurátort megcsaptátok-e utoljára tisztességesen? Mi azt a puskaporosdombon szoktuk végezni. Oda csaltuk ki szivarral, likőrrel. Hanem aztán jaj volt neki, mikor jóltartottuk. Na mondd el az egészet!

Mikor aztán a sok kérdéstől szóhoz juthatott a Haraszthy csemete, elmondta azokat a bámulatos virtusságokat, amiket már előre betanult az apjától olyan szorgalmasan és hálás kötelességgel, mintha csak gratulációt tanult volna be a Bódi bácsi nevenapjára.

Haraszthy Boldizsár majd fölfalta örömeiben a virtuosos kópét. Mindjárt konstata, hogy most már sokkal virulóbb színben van; csakúgy duzzad az erőtől.

Így örvendeztette meg Haraszthy Laci minden esztendőben egy-egy külön bizonyítvánnyal Bódi bátyját. Csak az érettségi bizonyítványt nem lehetett dupla kiadásban megszerezni; az igazin pedig Haraszthy Laci praematurus volt. Végre is nem tehetett mást, megmutatta, Bódi bácsinak az igazit. Ez nem szólt rá semmit, csak mosolygott.

Mikor aztán Laci apjával találkozott négyszem közre fogta:

- Te Pali, mennyibe került neked a Laci matura?

Haraszthy Pál nagyot nézett.

- Mit gondol Bódi bácsi! Vége van már annak a régi jó világnak. Nem lehet ma már pénzzel érettségi bizonyítványt venni.

- Ejnye Pali öcsém, engem csak nem akarsz lóvá tenni. Örökké lehet, míg pénz és ember lesz. Na, mondd meg csak igazán!

Haraszthy Pál kénytelen volt gyöngye kétezer forinttal megterhelni a lelkiismeretét, amennyivel aztán Bódi bácsi nyomban megkönnyítette a saját bugyellárisát

Pályaválasztásra kerülén a dolog. Haraszthy Boldizsár oktatásra fogta Lacit:

- Azt hallottam apádtól édes fiam, hogy technikus akarsz lenni. Ez egy kissé ostoba gondolat. Azokat agyonkínózzák munkával. Légy jogász! Ez is csak azért, hogy „tessék lássék”. Mulass, lumpolj Pesten 3-4 esztendeig, aztán jöjj haza, ha jól kimulattad magadat. Én is így tettem és mondhatom neked: egészségemre vált. Azok, akik nem úgy tettek, mint én, mind meghaltak; én – hála Isten – most is élek. Ezt a módot ajánlom neked is.

Haraszthy Laci azután el is ment Pestre, de nem a jogra, hanem a technikára. Csak Haraszthy Boldizsár előtt volt ő jogász, az ősi virtus fentartója.

Mikor mint végzett technikus hazament, Bódi bácsi nagyon gyöngélkedő állapotban volt. Egészen közel inté magához Haraszthy Lacit s gyöngé hangon kérdezte:

- Tettél le valami vizsgát a jogból?

- Nem én Bódi bácsi.

Patent gyerek vagy. Mintha csak magamat látnám benned. Most már én mi ördögöt is keresnék ezen a földön. Majd elvégzed helyettem, amit el nem végeztem, ugy-e?

Laci intett a fejével.

- Megházasodjál, azt megmondom. A Haraszthy familiának nem szabad kipusztulni. Hanem te Laci, megállj, gyer csak közelebb!

A gyöngé öreg ragyogó, ravasz ká képpel vont a még közelebb Laci öccsét és egy haldokló vén kópé utolsó gyönyörével súgta a fülébe:

- Csináld meg még azt a kópéságot, amit még eddig egy Haraszthy sem csinált meg : úgy szöktesd meg a feleségedet! Megteszed?

Haraszthy Laci intett a fejével.

Az öreg átölelte, átszellemült arccal megcsókolta és --- meghalt.